

Red bolesničkog pomazanja. Povijesno-liturgijska analiza

Ferko, Vedran

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Catholic Faculty of Theology / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:120:423424>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2023-11-30**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Catholic Faculty of Theology](#)

SVEUČILIŠTE J. J. STROSSMAYERA U OSIJEKU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET U ĐAKOVU

RED BOLESNIČKOG POMAZANJA
Povijesno-liturgijska analiza

Diplomski rad

Mentor:

Izv. prof. dr. sc. Zvonko Pažin

Student:

Vedran Ferko

Đakovo, 2021.

Sadržaj:

Sažetak	3
Summary	4
Uvod.....	5
1. Bolest i pomazanje bolesnika u Svetom pismu	6
1.1. Biblijsko poimanje bolesti	6
1.1.1. Bolest u Starom zavjetu	6
1.1.2. Bolest u Novom zavjetu.....	7
1.2. Značenje ulja i pomazanje bolesnika.....	9
1.2.1. Pomazanje u Starom zavjetu	9
1.2.2. Pomazanje u Novom zavjetu.....	10
2. Bolesničko pomazanje od apostolskih vremena do karolinškog razdoblja	13
2.1. Formule blagoslova ulja	13
2.2. Svjedočanstvo crkvenih pisaca	17
3. Bolesničko pomazanje od karolinškog razdoblja do Tridentskog sabora	20
3.1. Srednjovjekovni <i>Ordines</i>	20
3.2. Skolastička razrada.....	22
4. Bolesničko pomazanje na Tridentskom saboru i u Obredniku iz 1614.	24
4.1. Rasprava na saboru.....	24
4.2. Red bolesničkog pomazanja u Obredniku iz 1614.....	26
5. Bolesničko pomazanje na Drugog vatikanskog sabora i u važećem Redu	28
5.1. Drugi vatikanski sabor o bolesničkom pomazanju	28
5.2. Značajke sakramenta bolesničkog pomazanja prema važećem Redu	29
5.2.1. Primatej.....	29
5.2.2. Učinci ovog sakramenta	30
5.3. Važeći red bolesničkog pomazanja i skrbi za bolesne	30
5.3.1. Novina sadašnjeg obreda	31
5.3.2. Red bolesničkog pomazanja.....	32
5.3.3. Pastoralne napomene	35
5.3.4. Pričest bolesnika.....	35
5.3.5. Popudbina	36
5.3.6. Susljedni obred pokore, pomazanja i popudbine	36
Zaključak	37
Bibliografija:.....	38

Sažetak

Tema ovog rada je prikaz sakramenta bolesničkog pomazanja kroz povijest od početaka Crkve do danas. Rad je podijeljen kronološki. Prikazan je način shvaćanja bolesti i pomazanje bolesnika u Starom i u Novom zavjetu. Nakon toga izlaže se skrb za bolesne i bolesničko pomazanje u prvoj Crkvi. Tada se naglašavalo da je biskup onaj koji posvećuje ulje, dok je djelatelj mogao biti biskup, svećenik, ali i laik, pa i sâm bolesnik. Na Tridentском saboru je točno definirano da ulje blagoslivlje biskup, ali je djelatelj isključivo biskup ili svećenik, što je onda uneseno i u Rimski obrednik iz 1614 koji je vrijedio sve do Drugog vatikanskog sabora. Na Drugom vatikanskom saboru jasno je rečeno da radije treba govoriti o bolesničkom nego o posljednjem pomazanju. U radu će se ukazati na novine koje donosi nauk Drugog vatikanskog sabora te kako je to pretočeno u novi Red bolesničkog pomazanja i skrbi za bolesne. Pastoralna praksa pokazuje da se ovaj sakrament među vjernicima ipak sve više doživljava kao sakrament bolesnih, a ne samo umirućih.

Ključne riječi: bolest, ulje, bolesničko pomazanje, Tridentски sabor, Drugi vatikanski sabor, Rimski obrednik

Summary

The theme of this paper is a presentation of the sacrament of anointing of the sick through history from the beginnings of the Church to the present day. The paper is divided chronologically. The way of understanding the disease and anointing the sick in the Old and New Testaments is shown. After that, care for the sick and anointing of the sick in the first Church is presented. It was then emphasized that the bishop was the one who consecrated the oil, while the distributor could be a bishop, a priest, but also a layman, and even the patient himself. It was precisely defined at the Council of Trent that the oil was blessed by the bishop, but the distributor was exclusively a bishop or priest, which was then introduced into the Roman Rite of 1614 which was valid until the Second Vatican Council. At the Second Vatican Council it was clearly stated that one should speak of the sick rather than the last anointing. The paper will point out the novelties brought by the teachings of the Second Vatican Council and how this has been translated into the new Order of Anointing of the Sick and Caring for the Sick. Pastoral practice shows that this sacrament is increasingly perceived among the faithful as the sacrament of the sick, not just the dying.

Key words:sickness, oil, anointing of the sick, Council of Trent, Second Vatican Council, Roman Rite

Uvod

Među vjernicima se bolesničko pomazanje u određenom još uvijek doživljava kao *posljednje* pomazanje pri čemu ovaj sakrament izaziva određenu nelagodu, kao da se radi o nečemu zadnjem, finalnom, takoreći posljednjem, jer se stoljećima i nazivao *Posljednje pomazanje*. Danas je pristup ovom sakramentu drugačiji, pa se govori o *bolesničkom pomazanju* koje je namijenjeno vjernicima koji boluju od neke ozbiljnije bolesti ili ih pogađa slabost uzrokovana poodmaklom životnom dobi.

U ovom radu prikazat ćemo shvaćanje bolesti i brige za bolesne u svetom pismu te u Crkvi od početaka do danas.

Rad je podijeljen u pet cjelina. U prvom dijelu govori se o shvaćanju bolesti u Svetom pismu koje – pogotovo u Novom zavjetu – ne smatra da bi bolest bila kazna za grijeh, nego kušnja ili nedokučiv Božji naum. U drugom dijelu govorimo o bolesničkom pomazanju i brizi za bolesne u prvoj Crkvi do početka ranog srednjeg vijeka. U trećem dijelu vidjet će se određeni pomak: djelatelj postaje zaređeni službenik, a u pomazanju se sve više vidi duhovni učinak, a ne toliko tjelesno ozdravljenje. U četvrtom dijelu vidjet ćemo kako je Tridentski sabor .- kao i Red posljednjeg pomazanja koji je nakon toga slijedio – dao jasan nauk o vrijednosti ovoga sakramenta te odredbe o djelatelju i primatelju. U zadnjem, petom dijelu donosimo nauk Drugog vatikanskog sabora te podrobniju analizu važećeg Reda bolesničkog pomazanja i skrbi za bolesne.

1. Bolest i pomazanje bolesnika u Svetom pismu

Prema Katekizmu Katoličke crkve po sakramentu bolesničkog pomazanja „cijela Crkva preporučuje bolesne trpećem i proslavljenom Gospodinu, da im olakša boli i da ih spasi, štoviše potiče ih da se slobodno sjedine s Kristovom mukom i smrću i tako doprinesu dobru Božjega naroda.“¹ Međutim, čovjeku vjerniku – Židovu i kršćaninu nije uvijek lako razumjeti smisao patnje i bolesti. Evo kako se u Svetome pismu razvijao pogled na bolest i patnju, pogotovo kada se čini da pravednik trpi.

1.1. Biblijsko poimanje bolesti

1.1.1. Bolest u Starom zavjetu

Stari su narodi na Istoku vjerovali da je bolest posljedica djelovanja zlih duhova i to zbog nekih ljudskih propusta (npr. u kultu). Zato je trebalo udobrovoljiti bogove određenim kulturnim činima, tako da su prvi liječnici zapravo bili svećenici.² Tek se s Grcima počelo bolesni pristupati na znanstveni način. Prema Starom zavjetu Bog je uzrok svega, pa tako i bolesti. Zašto Bog šalje bolest? Prema Starom zavjetu bolest nikada nije nešto pozitivno, jer je zdravlje, kao i općenito blagostanje, znak Božjeg blagoslova.³ Blagoslov je povezan uz ostvarenje Saveza: "Budeš li zdušno slušao glas Jahve, Boga svoga, vršeći što je pravo u njegovim očima; budeš li pružao svoje uho njegovim zapovijedima i držao njegove zakone, nikakvih bolesti koje sam pustio na Egipćane na vas neću puštati. Jer ja sam Jahve koji dajem zdravlje" (Izl 15,26) Prema tome, na bolest se gleda kao na nešto što smeta uspostavljanju Saveza između Boga i čovjeka. Bolest razara cjelovitost osobe i umanjuje čovjeka. Tako bolest postaje nedostatak blagoslova i neispunjenje Saveza.⁴ Odgovori na pitanje zašto vjernik pati i trpi bili su različiti, a najčešći je bio taj da zlo i bolest dolaze kao kazna za neki grijeh. Međutim, poteškoća se rađa kada uočimo da je onima koji čine nepravdu dobro, a pravednicima loše. Kako to da i pravednik trpi? Najbolji primjer patnje pravednika donosi

¹ *Katekizam Katoličke Crkve*, Zagreb, 1994 (= KKC), 1499.

² Za ovaj dio usp. osobito: J. GUILLET – P. GRELOT, *Bolest/Ozdravljenje* u: X. LÉON-DUFOUR (prir.), *Rječnik biblijske teologije.*, KS, Zagreb 1988., 101-107.

³ Usp. Z. PAŽIN, *Liturgijska sakramentologija*, Đakovo 2018., 87.

⁴ Usp. A. MATELJAN, *Otajstvo supatnje: Sakrament bolesničko pomazanja*, Crkva u svijetu, Split, 2002., 25.

knjiga o Jobu. Nude nam se tri odgovora na patnju pravednika. Prvi je tradicionalan. On odnos patnje i grijeha stavlja u uzročno-posljedičnu vezu. Ako netko pati kriv je, jer se u Božju pravednost nemože sumnjati. Iako osoba nije svjesna svoga grijeha, bolest bi bila posljedica krivnje koja je osobi osobno nepoznata, ali je s njome povezana. Drugi odgovor temelji se na kušnji. Pravednik pati kako bi bio iskušán u svojoj vjeri. Tu se još uvijek u potpunosti ne odbacuje pravednikova krivnja, ali se ističe da je kušnja usmjerena rastu u vjeri. Ako čovjek u svojoj kušnji ustraje, čeka ga nagrada. Treće rješenje nas upućuje na otajstvenost Božjeg nauma s čovjekom i svijetom. Čovjeku ne preostaje ništa drugo nego da se u potpunosti pouzda u Boga i preda njegovoj volji i tako još više sjedini s njime. U trpljenju čovjek je najdalje od ljudi, ali najbliže Bogu.⁵

1.1.2. Bolest u Novom zavjetu

Novi zavjet postavlja novi odnos prema bolesti (patnji) i pravednosti. On djelomično prihvaća patnju kako je donosi Stari zavjet. Bolest je doista znak i posljedica grijeha, ona također može biti i Božja kušnja, a problem patnje pravednika rješava se nadom u uskrsnuće mrtvih. Tako se odnos patnje, bolesti i spasenja gledano iz perspektive Novog zavjeta gleda kroz vazmeno otajstvo Isusa Krista.⁶ Citirajući Izaiju Matej veli da je Isus naše boli na se uzeo (Mt 8,17). S druge se strane Isus predstavlja kao liječnik koji je došao radi bolesnih (Mt 9,12; Lk 5,31-32; Mk 2,17), ali ovdje Isus govori o duhovnom ozdravljenju. Tako su ozdravljenja bolesnika tek znak pobjede Kristove nad grijehom i smrću. Iako Isus posredno priznaje da bolest može biti uzrokovana grijehom, ipak izričito veli da to nije slučaj kod onoga slijepca od rođenja (Iv 9,3). Pri nekim drugim ozdravljenjima Isus ne spominje moguće grijehe bolesnika (Mk 3,1-6; Mt 2,10-13; Lk 6,6-10), kao što to ne spominju ni apostoli (Dj 3,2-8; 9,33-34). Poznati Jakovljevi tekst govori samo o mogućim grijesima bolesnika (Jk 5,15).⁷ Evanđelja često govore o Isusu kao iscjelitelju bolesnih, što je bio očit znak da Bog pohađa svoj narod.⁸

Isus je liječio i tjelesne bolesti. To je bio zapravo znak njegove pobjede nad grijehom i smrću. Zato za Isusa liječenje bolesnih ide uz bok naviještanja kraljevstva Božjega. Novi zavjet

⁵Usp. A. MATELJAN, *Otajstvo supatnje*, 28-29.

⁶Usp. *Isto*, 30.

⁷Usp. Z. PAŽIN, *Liturgijska sakramentologija*, 187.

⁸Usp. I. KARALIĆ, *Sveti sakramenti: Susret s Isusom Kristom u sakramentima Crkve*, Zagreb, 2014., 187.

naširoko govori o Isusovoj stvarnoj skrbi za bolesne, i osobno i preko svojih učenika. Štoviše, odnos prema bolesnima i nevoljnima on postavlja kao kriterij svojega suda: „Bijah bolestan i pohodiste me...“ (Mt 25,36-43). On sâm je ozdravljao slijepu, gluhe, uzete, liječio je od gube, groznice, krvarenja, padavice kao i od različitih psihičkih bolesti. Ozdravljenju bolesnika redovito je prethodila njihova vjera, tj. duboko povjerenje prema Isusu (usp. Mt 8,2; 9,18ss). Osim toga, Isusu je stalo i do tjelesnog i do duhovnog ozdravljenja. On želi spasiti cijelog čovjeka. Tako uzetom čovjeku prvo oprašta grijeh, a onda ga ozdravlja od njegove bolesti (Mk 2,3-11; Mt 9,2-7). Isus ne želi biti samo liječnik koji čovjeku vraća tjelesno zdravlje. On tjelesnim ozdravljenjem želi pobuditi vjeru i pouzdanje u Boga kod bolesnika i onih koji su bili svjedoci ozdravljenja,⁹ kao u ovom primjeru:

„Dođe dakle ponovno u Kanu Galilejsku, gdje bijaše pretvorio vodu u vino. Ondje bijaše neki kraljevski službenik koji je imao bolesna sina u Kafarnaumu. Kad je čuo da je Isus došao iz Judeje u Galileju, ode k njemu pa ga moljaše da siđe i ozdravi mu sina jer već samo što nije umro. Nato mu Isus reče: 'Ako ne vidite znamenja i čudesa, ne vjerujete!' Kaže mu kraljevski službenik: 'Gospodine, siđi dok mi ne umre dijete.' Kaže mu Isus: 'Idi, sin tvoj živi!' Povjerovala čovjek riječi koju mu reče Isus i ode. Dok je on još silazio, pohite mu u susret slugu s viješću da mu sin živi. Upita ih dakle za uru kad mu je krenulo nabolje. Rekoše mu: 'Jučer oko sedme ure pustila ga ognjica.' Tada razabra otac da je to bilo upravo onog časa kad mu Isus reče: 'Sin tvoj živi.' I povjerovala on i sav dom njegov.“ (Iv 4,46-53)

Slično je bilo i kod Lazarova uskrsnuća: „Tada mnogi Židovi koji bijahu došli k Mariji, kad vidješe što Isus učini, povjerovalaše u nj.“ (Iv 11,45.)

Isti takav nalog Isus također daje i apostolima: „Putem propovijedajte: 'Približilo se kraljevstvo nebesko!' Bolesne liječite, mrtve uskrisujte, gubave čistite, zloduhe izgonite!“ (Mt 10,7s). Ozdravljenja su nužno vezana uz vjeru i molitvu bolesnika (ili nekoga tko za bolesnika moli). Isus redovito govori ozdravljenome: „Idi, vjera te tvoja spasila!“ (npr. Lk 7,50; 8,48). Koji puta se ne radi o vjeri samog bolesnika, nego o vjeri drugih: žena Kananejka moli za svoje dijete, satnik za svojega slugu, Jair za svoju kćer... Isus liječi riječju (Mt 8,8.16; Iv

⁹ Usp. I. KARALIĆ. *Sveti sakramenti*, 191.

4,50-53), tjelesnim kontaktom (Mk 1,41; Mt 9,29), pljuvačkom (Mk 7,33), blatom (Iv 9,6), polaganjem ruku (Mt 8,23; Lk 3,13).¹⁰ Slično je i kod apostola. Čudesna koja su oni činili budila su vjeru. Kad je Petar ozdravio bolesnika imenom Eneja, „žitelji Lide Šarona obratiše se Gospodinu.“ (Dj 9,33-35)

1.2. Značenje ulja i pomazanje bolesnika

U starini je pomazanje uljem imalo višestruko značenje. Ono je znak Božjeg blagoslova, a uljem se na početku službe pomazuju svećenici, kraljevi i proroci. Međutim, pomazanje uljem ima posebno značenje u liječenju bolesnih.¹¹

1.2.1. Pomazanje u Starom zavjetu

U Starom zavjetu pomazanje uljem bio je raširen običaj, koji se uklapao u semitske predaje.¹² Možemo navesti tri temeljna značenja:

Ulje, znak Božjeg blagoslova. Budući da je ulje jedno od tri osnovna ploda zemlje (uz vino i pšenicu), obilje ulja znak je Božjeg blagoslova (Pnz 11,14; 7,13), i znak konačnog spasenja (Hoš 2,24; Jl 2,19) i znak radosti (Iz 61,3; Ps 45,8). Zato se gostima u znak počasti i dobrodošlice pomazivala glava.

Ulje, znak snage i posvete. Ulje je služilo i kao miris (Am 6,6; Est 2,12), kao sredstvo za jačanje (Ez 27,20s). Ono postaje i znakom posvete, znakom Duha Božjega: pomazivali su se svećenici i kraljevi, kao i predmeti određeni za kult. I proroci su bili pomazivani, kao, na primjer, Ilijin nasljednik Elizej (usp. 1 Kr 19,16), a najodličniji je sâm Pomazanik, to jest Mesija, Krist.

¹⁰ Usp. Z. PAŽIN, *Liturgijska sakramentologija*, 188.

¹¹ Usp. A. MATELJAN, *Otajstvo supatnje*, 37.

¹² Usp. Z. PAŽIN, D. SENJAN, Pomazanje u bogoslužju. Obredi blagoslova ulja i pomazanja sv. uljemu rimskoj liturgiji, u: *Crkva u svijetu*, 48 (2013), br. 3, 279-301. Za biblijsko značenje pomazanja usp. još: Pomazanje, u: A. GRABNER-HAIDER (prir.), *Praktični biblijski leksikon*, KS, Zagreb, 1997., 293; I. DE LA POTERIE, Pomazanje, u: X. LÉON-DUFOUR (prir.), *Rječnik biblijske teologije*, KS, Zagreb, 1988., 896-901; P.-E. BONARD – P. GRELOT, Mesija, u: *Isto*, 530-535.

Ulje kao sredstvo za liječenje i čišćenje. Ulje međutim služi i kao sredstvo za liječenje i čišćenje: za ublaživanje rana (Iz 1,6), općenito kao lijek (Lev 14,10-32). Podsjetimo se još i na običaj pomazivanja mrtvih, kao što je to bio slučaj kod Isusa (Mt 26,12).¹³

1.2.2. Pomazanje u Novom zavjetu.

U prispodobi o Milosrdnom Samarijancu ulje se spominje kao lijek: Samarijanac je onome unesrećenom rane zalio uljem i vinom (Lk 10,34). Međutim, ulje kao sredstvo za ozdravljenja bolesnika u evanđeljima u užem smislu se samo jedanput spominje: „Dozva dvanaestoricu te ih poče slati dva po dva dajući im vlast nad nečistim dusima. (...) Otišavši, propovijedali su obraćenje, izgonili mnoge zloduhe i mnoge su nemoćnike mazali uljem i oni su ozdravljali“. (Mk 6,7.12-13) Važno je uočiti kako je poslanje dvanestorice bilo dvostruko, navijestiti evanđelje i ozdravljati bolesnike.¹⁴

Jakovljeva poslanica jedan je od rijetkih slučajeva u kojem je Crkva zauzela službeni stav u tumačenju. Naime, Tridentski sabor je u dokumentu *Doctrina de sacramento extremæ unctionis*, oslonivši se na razliku između nagovještaja i proglašenja sakramenta, tekst Jak 5,14-15 protumačio kao proglašenje sakramenta bolesničkog pomazanja i to na temelju apostolske predaje.¹⁵ Pio X. 1907. potvrđuje ovaj nauk ističući da je ovaj odlomak temelj sakramentalnosti bolesničkog pomazanja.¹⁶ Naime, čisto egzegetsko čitanje ovog teksta ne može samo potvrditi sakramentalnost bolesničkog pomazanja. Tekst glasi:

„Boluje li tko među vama? Neka dozove starješine Crkve! Oni neka mole nad njim mažući ga uljem u ime Gospodnje, pa će molitva vjere spasiti nemoćnika; Gospodin će ga podići, i, ako je sagriješio, oprostiti će mu se.“

Iz ovog je teksta vidljivo slijedeće:

¹³ Usp. Z. PAŽIN, *Liturgijska sakramentologija*, 188.

¹⁴ Usp. *Isto*.

¹⁵ Usp. A. MATELJAN *Otajstvo supatnje*, 42.

¹⁶ Usp. H. DENZINGER, P. HÜNERMAN (ur.), *Zbirka sažetaka vjerovanja, definicija i izjava o vjeri i ćudoređu*, Đakovo, 2002. (= DH), 3448.

Boluje li tko među vama? Grčki izraz pretpostavlja da bolesnik leži te da nije u mogućnosti sâm doći starješinama.

Neka dozove starješine Crkve! U grčkom stoji *presbyteroi*, što znači „starješine“. U ovome je tekstu o vjerojatno specifičan naziv za određene službenike u Crkvi. Iz teksta ne možemo sa sigurnošću reći misli li se na zaređene službenike u današnjem smislu. Kako god bilo, *presbyteroi* su bili predstavnici hijerarhijske, a ne karizmatičke Crkve.

Oni neka mole nad njim. Molitva je ovdje bitna da se gesta pomazanja ne bi shvatila magijski. Izraz „nad njim“ pretpostavlja da se radi o težem bolesniku koji leži, a ujedno naznačava i polaganje ruku na bolesnika.

Mažući ga uljem. Vjerojatno se molitva i mazanje događaju istovremeno. Ova je gesta, očito, već bila poznata onima kojima je ova poslanica bila upućena.

U ime Gospodnje. Starješine ne djeluju u vlastito ime, nego to čine Kristovom snagom, baš kao što je Petar ozdravio uzetoga riječima: „U ime Isusa Krista Nazarećanina hodaj!“ (Dj 3,6).

Pa će molitva vjere. Molitva vjere isključuje svaku magiju. I Isus je uvijek tražio vjeru od bolesnika, kao što je Isus one slijepce koji su ga molili da ih ozdravi prvo upitao: „Vjerujete li da mogu to učiniti?“ (Mt 9,28)

Spasiti nemoćnika. Glagol *sozein* ima šire značenje: znači *izliječiti* (tjelesno), ali znači i *spasiti* (duhovno). U biblijskom izričaju ta su dva značenja bliska, jer je biblijskom mentalitetu strana podjela čovjeka na duh i tijelo. Ovdje se spasenje u prvom redu shvaća kao zdravlje i tijela i duha, pri čemu je ovo drugo važnije. Naime, može se dogoditi da se bolesnikovo stanje bitno ne poboljša, a da taj isti bolesnik s vjerom u Krista hrabrije podnosi svoju bol, prihvaćajući je kao sudjelovanje u Kristovim patnjama, prema onome što veli Pavao: „Radujem se sada dok trpim za vas i u svom tijelu dopunjam što nedostaje mukama Kristovim za Tijelo njegovo, za Crkvu.“ (Kol 1,24)

Gospodin će ga podići. Izraz *podići* (*egeirein*) isti je onaj koji označava Kristovo uskrsnuće (usp. Mt 17,3.23; 27,52.63-64...). Glagol po sebi znači ustati, uspraviti se, podići na noge, ali i uskrsnuti, tako da ima i tjelesno i duhovno značenje.

Ako je sagriješio, oprostit će mu se. Veli se „ako je sagriješio“, što znači da grijeh i bolest ne moraju biti nužno povezani. Ovdje je oprostjenje grijeha sekundarno i uvjetno. Hoće se reći da spasenje obuhvaća cijeloga čovjeka, što znači da će očistiti i dušu, ako je opterećena grijesima.

Zaključimo. Ovdje se govori o molitvi i obredu za teškog, ali ne nužno i umirućeg bolesnika. Obred je institucionaliziran: dolaze službeni predstavnici hijerarhijske Crkve. Učinkovitost ovog obreda dolazi od vjere u Krista. Valja naglasiti da glagoli *spasiti* i *podići* označavaju i duhovni i tjelesni učinak.¹⁷ Ova poslanica pokazuje kako se Crkva brine za bolesnike na sakramentalan način, pri čemu se naglašava briga i za tjelesno i za duhovno zdravlje. Vidljiva je struktura: djelatelj, primatelj, te obred – mazanje uljem uz molitvu.¹⁸

¹⁷ Usp. Z. PAŽIN, *Liturgijska sakramentologija*, 189.

¹⁸ Usp. A. MATELJAN, *Otajstvo supatnje*, 50.

2. Bolesničko pomazanje od apostolskih vremena do karolinškog razdoblja

Kada se govori o pomazanju bolesnika najčešće se polazi od teksta Jakovljeve poslanice. Međutim, u ranoj kršćanskoj literaturi ovaj se tekst ne spominje često, možda zbog toga što je jedno vrijeme bio upitan kanonicitet Jakovljeve poslanice. Izgleda da zbog toga nemamo ranih svjedočanstava o tome da bi hijerarhijski službenici pomazivali bolesnike. U ovom se razdoblju velika važnost daje blagoslovu ulja, koje se upotrebljavalo, između ostaloga, i za pomazanje bolesnika. Iz tih izvora se dalo zaključiti da se radi o bolesnicima u širem smislu, nemoćnicima, i onima koji trpe različite psihičke poteškoće. Djelitelji, ili bolje donositelji tog ulja bili su službenici Crkve, ali i laici, pa čak ponekad i sami bolesnici. Uglavnom su se isticali tjelesni učinci pomazanja, odnosno ozdravljenja, a rjeđe opraštanje grijeha. Na Istoku kao i na Zapadu postojao je kod vjernika običaj da se služe blagoslovljenim uljem kod bolesti. To je ulje redovito blagoslivljao biskup. Ulje se nije primjenjivalo samo mazanjem po tijelu bolesnika, nego su ga često i pili. U to doba važno je razlikovanje obreda blagoslova ulja, kojem se pridodaje veći značaj od njegove primjene.¹⁹ Naime, nakon blagoslova ulja u crkvi vjernici su ga nosili i čuvali u svojim kućama, kao što je to danas slučaj s blagoslovljenom vodom.²⁰

2.1. Formule blagoslova ulja

Najstariji tekst o upotrebi blagoslovljenog ulja donosinam Hipolitovo djelo *Traditio apostolica* (oko 218.g.). U njemu se nalazi forma blagoslova ulja koji obavlja biskup.²¹ Ulje se ne blagoslivlje samo za bolesničko pomazanje, nego je to ulje za višestruku namjenu: ono se kuša, koristi, prima, njime čovjek bude pomazan. Pripomenimo da je ovaj blagoslov uključen u euharistijsku molitvu s napomenom „ako netko blagoslivlje ulje“. Blagoslov je ulja u euharistijskoj molitvi ostao u rimskoj tradiciji. Tekst glasi ovako:

¹⁹ Usp. A. MATELJAN, *Otajstvo supatnje*, 52.

²⁰ Usp. I. KARLIĆ, *Sveti sakramenti*, 194.

²¹ Usp. A. MATELJAN, *Otajstvo supatnje*, 53.

„Bože, kao što, blagoslivljajući ovo ulje, daješ zdravlje (svetost) onima koji se njime mažu, koji ga upotrebljavaju i primaju, tako neka (ovo ulje), kojim si prije pomazivao kraljeve, svećenike i proroke, pribavi pomoć onima koji ga budu kušali i zdravlje onima koji se budu njime koristili.“²²

Oko 350.g. u *Serapinovom Euhologiju* nalazi se molitva za blagoslov bolesničkog ulja. Biskup Serapion iz Thumisa u srednjem Egiptu donosi blagoslov koji se odnosi na sve bolesti te uključuje i duhovne učinke milosti, opraštanja grijeha, istjerivanja demona, odnosno cjelovito ozdravljenje. Valja zapaziti kako je ovo molitva nad uljem, ne nad bolesnikom. Tekst molitve glasio je ovako:

„Molimo te, svemogući Bože, Spasitelju svih ljudi i Oče Gospodina našega Isusa Krista, da tvoj Pomazanik s neba pošalje spasonosnu snagu ovome ulju, da svima koji se njim budu pomazivali...posluži za pobjedu nad bolešću i nemoći, da im bude lijek protiv svakog zloduha, da potjera svakog nečistog duha... da odbije svaku groznicu i slabost i svaku nemoć, da podijeli milost opraštenja grijeha, da bude spasonosno sredstvo života i ozdravljenja, za zdravlje i cjelovitost duše, tijela i duha, na potpuno zdravlje, ... i neka je slavno ime Raspetoga i Uskrsloga, Isusa Krista koji je na sebe uzeo sve naše bolesti i nemoći, i koji će doći suditi žive i mrtve, jer je po njem čast i moć u Duhu Svetom, sad i u vijeke vjekova. Amen.“²³

Koncem 4. st. i početkom 5. st. susrećemo druge obrasce blagoslova ulja. Evo onoga što donosi *Testamentum Domini*:

„Ako svećenik blagoslivlje za liječenje onih koji trpe, neka, stavivši posudu s uljem pred oltar, rekne tiho: „Gospodine Bože, koji si nam dao Duha Tješitelja; Gospodine, spasonosno ime koje je sakriveno ludima, a objavljeno mudrima! Kriste, koji si nas

²² Hrvatski prijevod prema: Z. PAŽIN – D. SENJAN, Pomazanje u bogoslužju, u: *Crkva u svijetu*, 48 (2013), br. 3, 279-301, ovdje: 282. Za tekst *Traditio apostolica* usp. IPPOLITO DI ROMA, *La tradizione apostolica. Introduzione, traduzione e note a cura di Rachele Tateo*, Edizioni Paoline, Roma, 1979. Evo latinskog teksta prema: E. LODI, *Enchiridion euchologicum fontium liturgicorum*, Edizioni liturgiche, Roma, 1979, 282: *Ut oleum hoc sanctificans das, deus, sanitatem (sanctitatem) eis qui unguuntur utentibus et percipientibus, unde unexisti reges, sacerdotes et propheas, sic et omnibus gustantib(us) confortationem et sanitatem utentibus illud praebeat.*

²³ Hrvatski tekst prema: A. MATELJAN, *Otajstvo supatnje*, 53-54.

posvetio, koji si po svojoj milosti učinio mudrima nas, svoje sluge, koje si izabrao po svojoj mudrosti, koji si nama grešnicima dao da upoznamo tvoga Duha, kada si po svojoj svetosti dao da upoznamo snagu tog istog Duha; ti koji liječiš svaku bolest i trpljenje, koji si dao dar liječenja onima koji su po tvojoj milosti postali toga dostojni, pošalji na ovo ulje koje je slika (typos) tvoga obilja i punine tvoga milosrđa, da oslobađa one koji su izmireni, liječi bolesne, posvećuje one koji se obraćaju kada prispiju k vjeri: jer ti si silan i slavan u vijeke vjekova.“²⁴

Kao što se vidi, tekst donosi različito značenje pomazanja. Prvo se govori o liječenju, zatim o krsnom pomazanju.

Slično razmišljanje nalazimo u *Constitutiones Apostolorum*, ovaj se obrazac odnosi kako na blagoslov vode, tako i na blagoslov ulja, a blagoslivlje biskup ili svećenik:

„Gospodine Sabaot, Bože snažni, stvoritelju vode i udjelitelju ulja, Bože milosrdni i prijatelju ljudi! Dao si nam vodu za piće i pranje i ulje od kojega sja lice od radosti i sreće: posveti sada po Kristu ovu vodu i ovo ulje... i pošalji u njih svoju silu da poda zdravlje, izagna bolesti, potjera đavle, pobijedi zasjede, po Kristu koji je naša nada.“²⁵

U zapadnoj je predaji najvažniji tekst *Emitteiz* Gelazijeva sakramentara:

„Pošalji, Gospodine, s nebesa svoga Duha Tješitelja u ovo ulje kojega si htio proizvesti iz zelenog drveta za obnovu duha i tijela. Tvoj sveti blagoslov bio svakome, tko njime bude pomazan i tko ga bude upotrebljavao lijek za tijelo, dušu i duh; da odgoni svaku bol, svaku slabost, svako zlo duše i tijela. Ovo ulje kojim si pomazivao svećenike, kraljeve, proroke i mučenike, odlična krizma koju si ti blagoslovio, neka ostane u našim udovima, u ime Isusa Krista, našeg Gospodina.“²⁶

²⁴ Hrvatski tekst prema: Z. PAŽIN, *Liturgijska sakramentologija*, 191. Za latinski tekst usp.: E. LODI, *Enchiridion...*, 823.

²⁵ Hrvatski tekst prema: Z. PAŽIN, *Liturgijska sakramentologija*, 192. Za latinski tekst usp.: F. X. FUNK, *Didascalia et Constitutiones Apostolorum, I*, Poglavlje VIII, broj 29, Paderborn, 1905, 533.

²⁶ L. C. MOHLBERG (prir.), *Liber sacramentorum Romanae Aeclesiae ordinis anni circuli (Sacramentarium Gelasianum)*, Casa editrice Herder - Roma, 1981., 382. Hrvatski tekst prema: Z. PAŽIN, *Liturgijska sakramentologija*, 191.

ovaj je blagoslov ulja stajao pri koncu euharistijske molitve prije per haec omnia, što će ostati i do danas.²⁷ Ovaj tekst postoji u dvije različite redakcije: gregorijanskoj s konca 6. stoljeća i onoj iz Gelazijevog sakramentara iz 8. stoljeća, ali s nekim dotjerivanjem.

Spomenimo da je ovaj obrazac nešto modificiran u važećoj molitvi za blagoslov ulja za bolesnike. U važećem Obredniku svećenik je uzima za blagoslovi ulja ,ako nema onoga kojeg je biskup blagoslovio na Veliki četvrtak. Molitva je identična onoj koju govori biskup:

„Bože, Oče svake utjehe! Poslao si na svijet svoga Sina da bolesnima u njihovoj boli donese ozdravljenje. Milostivo poslušaj molitvu vjere: pošalji s neba Duha svoga Svetoga, Branitelja na ovo ulje koje si se udostojao izvesti iz zelenog drveta da krijepi i uzdržava tijelo. Daj mu sveti blagoslov + da svakom tko se njime pomaže bude zaštita tijela, duše i duha te odagna svaku bolest, nemoć i nevolju. Bilo, Gospodine, ovo ulje nama sveto, a ti ga blagoslovi u ime Gospodina našega Isusa Krista. Koji s tobom živi i kraljuje u vijeke vjekova.“²⁸

Ulje prima snagu djelovanjem Duha Svetoga i može liječiti tijelo. Upotreba ulja je trostruka: mazanjem, pijenjem ili pak dodirom.²⁹ Iz daljnjeg teksta nije posve jasno tko primjenjuje ovo ulje (tj. tko pomazuje). Izgleda da je to sam bolesnik.

Galsko-vizigotska formula iz 7.-8. st. stoljeća *In tuo nomine* navodi odlomak iz teksta sv. Jakova te govori da ulje prima moć od Boga i pomaže tijelu protiv svakoga zla. Učinak je, dakle, tjelesni. Evo središnjeg dijela te molitve:

„Kada udijelimo u tvoje ime ovu pomast, kao pomazanje i kao piće, za tjelesno podignuće bolesnika, neka od njih odmah odstupe sve sile boli. Neka posluži kao lijek onima koji imaju vrućicu, i koji trpe od proljeva. Neka bude lijek nepokretnima, hromima, slijepima i svim bolesnicima.“³⁰

²⁷ Usp. Z. PAŽIN, *Liturgijska sakramentologija*, 192.

²⁸ RBP, 75.

²⁹ Usp. A. MATELJAN, *Otajstvo supatnje*, 55.

³⁰ Hrvatski tekst prema: A. MATELJAN, *Otajstvo supatnje*, 56.

2.2. Svjedočanstvo crkvenih pisaca

Najznačajnije svjedočanstvo ovog razdoblja je pismo Inocenta I. biskupu Decenciju (416.) koji pita papu može li biskup podijeliti bolesničko pomazanje, budući da Jakovljevi tekst govori o prezbiterima. Papa odgovara:

„Budući da je tvoja ljubav o tome, kao i o ostalome, htjela pitati za savjet, moj sin đakon Celestin je također dodao, da tvoja ljubav navodi ono što je napisano u poslanici blaženoga apostola Jakova: 'Boluje li tko među vama, neka dozove starješine Crkve. Oni neka mole nad njim mažući ga uljem u ime Gospodnje, pa će molitva vjere spasiti bolesnika, a Gospodin će ga podići, i ako je zgriješio, oprostit će mu se' [Jak 5,14sl.]. Nema sumnje, to treba prihvatiti i razumjeti o bolesnim vjernicima, koji mogu biti pomazani svetim uljem krizme, posvećenim od biskupa, a pomazivati smiju ne samo svećenici, nego i svi kršćani u vlastitoj nuždi ili u nuždi svojih. Uostalom, čini nam se suvišnim onaj dodatak, da se za biskupa stavlja u pitanje ono što je bez sumnje dopušteno prezbiterima. To je naime prezbiterima dopušteno stoga što biskupi, spriječeni drugim poslovima, ne mogu ići svim bolesnicima. Uostalom, ako koji biskup može, ili ako nekoga smatra dostojnim da ga posjeti, nema dvojbe da onaj koji posvećuje krizmu, može (bolesnika) blagosloviti i pomazati ga krizmom. To se pak ne može učiniti pokornicima, jer je vrsta sakramenta. Kako bi se naime mogla podijeliti jedna vrsta (sakramenta) onima, kojima se uskraćuju ostali sakramenti?’³¹

Dakle, pomazuju se svi kršćani, ali ne katekumeni i pokornici, jer je pomazanje sakrament³². Pokornici su isključeni, njima se uskraćuju svi sakramenti, pa onda i pomazanje. Papa ne izlaže cjelovit nauk nego se ograničava samo na pitanja koja mu je postavio biskup.³³ Ovaj je papin odgovor imao je snažan odjek na Zapadu. On postaje kanonski dokument za pitanje djelatelja bolesničkog pomazanja, te potvrđuje praksu zapada prema kojoj se blagoslivljanje ulja pridržava samo biskupu. I dalje sam čin pomazanja mogu obaviti svi: službenici, laici, pa

³¹ DH, 216.

³² Usp. Z. PAŽIN, *Liturgijska sakramentologija*, 191.

³³ Usp. Z. PAŽIN, *Liturgijska sakramentologija*, 192.

i sami bolesnici. Iz čega se vidi da čin podjeljivanja i djelitelj su imali manju važnost od posvete ulja.³⁴

Cezarije iz Arlesa nastupa protiv magije u liječenju bolesnika. On kaže da u slučaju bolesti kršćanin treba pozvati svećenika. Pomazanje je kršćanska alternativa magijskim obredima. Valja imati na umu da u ono vrijeme nije bilo ni lijekova ni liječnika, pa se bolesničko pomazanje smatralo jedinom pravom terapijom. Cezarije veli:

„Kada dođe bolest, bolesnik prima tijelo i krv Kristovu: ponizno traži ulje kojeg su blagoslovili svećenici. Zatim maže svoje tijelo da bi se na njemu ispunilo ono što je pisano (slijedi Jk 5,14s). Vidite, braćo, da će onaj koji se u bolesti utječe Crkvi, zaslužiti da postigne zdravlje tijela i otpuštenje grijeha. Ako ova dva dobra možemo naći u Crkvi, kako to da neki nesretnici luduju i utječu se čarobnjacima, vračevima i pogađačima?“³⁵

Iako Cezarije ovdje ne govori o molitvi vjere, ona je vjerojatno bila uključena u blagoslov ulja.³⁶ Pomazanje polučuje tjelesno ozdravljenje ali i oproštenje grijeha, ali se nipošto ne govori da bi pomazanje bilo samo za umiruće. On snažno naglašava vezu bolesničkog pomazanja i euharistije. Ovo ulje mogu upotrebljavati sami vjernici.³⁷

I Eligije iz Noyona (590.-660.) ustaje protiv magije u liječenju. Pravi su lijekovi euharistija i bolesničko pomazanje. Učinci pomazanja nisu samo fizički, nego i spasenje duše koje se sastoji u oproštenju grijeha:

„Neka bolesnik svoje pouzdanje stavi samo u Božje milosrđe, neka s vjerom i pobožnošću primi euharistiju (...) neka od Crkve zatraži blagoslovljeno ulje kojim će pomazati svoje tijelo u ime Kristovo. (...) Postići će ne samo zdravlje tijela, nego i duše.“³⁸

³⁴ Usp. A. MATELJAN, *Otajstvo supatnje*, 58.

³⁵ Hrvatski tekst prema: Z. PAŽIN, *Liturgijska sakramentologija*, 192. Za latinski tekst usp. PL 39,2238-2239.

³⁶ Usp. Z. PAŽIN, *Liturgijska sakramentologija*, 192.

³⁷ Usp. A. MATELJAN, *Otajstvo supatnje*, 59.

³⁸ Hrvatski tekst prema: A. MATELJAN, *Otajstvo supatnje*, 59.

Beda Časni na osnovu Mk 6,12-13 zaključuje da je bolesničko pomazanje zasvjedočeno još u apostolskom propovijedanju, što je pretjerano.³⁹ Prema njegovom tumačenju Jakovljeve poslanice pomazanje polučuje tjelesno ozdravljenje. Oproštenje grijeha, o kojem se govori u poslanici, odnosilo bi se na ispovijedanje grijeha: lakih grijeha laicima, teških grijeha svećenicima. Pomazanje po sebi nije vezano uz trenutak smrti, a osim svećenika mogli su ga dijeliti i drugi vjernici (bilo za vlastite potrebe, ili potrebe drugih).⁴⁰

³⁹ Usp. Z. PAŽIN, *Liturgijska sakramentologija*, 192

⁴⁰ Usp. A. MATELJAN, *Otajstvo supatnje*, 60.

3. Bolesničko pomazanje od karolinškog razdoblja do Tridentskog sabora

3.1. Srednjovjekovni *Ordines*

Od 8. do 9. st. nalazimo mnoštvo redova bolesničkog pomazanja. A. Chavasse ih razvrstava u tri skupine.⁴¹

Redovi prvoga tipa najstariji su (8./9. st.). Imaju jedan obrazac za sva mazanja a nije određeno koji se dijelovi tijela mažu. Formula je indikativna i naglašava tjelesni učinak. Tako npr. u jednom od njih stoji:

„Mažem te svetim uljem u ime Oca i Sina i Duha Svetoga; zazivajući milosrđe istoga Gospodina i Boga našega, da uzmaknu sve boli i neprilike tvoga tijela, da ti se povрати zdravlje i snaga, te da djelovanjem ovoga otajstva, ovim svetim pomazanjem, našom molitvom snagom svetoga Trojstva ozdravljen i okrijepljen zavrijediš postići prijašnje zdravlje.“⁴²

Redovi drugoga tipa (9.-12. st.) razlikuju se od prvih po tome što svakom mazanju odgovara po jedna indikativna formula. Sada je više mazanja, ali nisu ograničena na pet osjetila. Formulari traže i oprostjenje grijeha i zdravlje tijela, npr.:

„Pomazujem ti oči posvećenim uljem da, što god si sagriješio nedopuštenim gledanjem, bude iskupljeno po pomazanju ovim svetim uljem.

ANTIFONA: Pomozi. Gospodine, ovom bolesniku, izliječi ga duhovnim lijekom, da te, pošto mu povратиš prijašnje zdravlje, može hvaliti.“⁴³

⁴¹ Usp. Z. PAŽIN, *Liturgijska sakramentologija*, 193-194. Usp. također: I. SCICOLONE, *Unzione degli infermi*, u: A. J. CHUPUNGCO (prir.) *Anamnesis* 3/1, Marietti, Genova, 1986., 205-242, ovdje: 225-228.

⁴² *Ordo V* prema: E. MARTENE, *De antiquis Ecclesiae Ritibus*, 1. I., c. VII, a. I *Antiaripiae* 1736., 857. Hrvatski prijevod prema: Z. PAŽIN, *Liturgijska sakramentologija*, 193.

⁴³ E. MARTENE, *De antiquis Ecclesiae Ritibus*, 842-843. Hrvatski prijevod prema: Z. PAŽIN, *Liturgijska sakramentologija*, 193.

Redovi trećega tipa (od 10. st.) se od ostalih razlikuju po tome što su mazanja ograničena na pet osjetila i što su formule postale deprekativne, npr.

„Ovim svetim uljem i Božjim blagoslovom otpustio ti Gospodin što god si sagriješio gledanjem (doticanjem, slušanjem...)“⁴⁴

Prema prvom tipu pomazanje je lijek protiv bolesti, u drugom se tipu ono polučuje i oproštenje grijeha i zdravlje tijela, a u trećem tipu se moli samo otpuštenje grijeha.⁴⁵ Otkuda ovaj pomak? U karolinškom dobu sve se više širio običaj da se bolesničko pomazanje podijeli što je moguće kasnije, a najbolje na smrtnom času, jer bi tada učinak bio najjači – priprava za prijelaz na drugi svijet. Sinoda u Paviji(850.), glede ovoga sakramenta veli:

„Neumornim propovijedanjem treba objaviti narodu onaj spasonosni sakrament koji preporučuje apostol Jakov govoreći 'Boluje li tko među vama... oprostiti će mu se': sigurno je to veliko i vrlo poželjno otajstvo, po kojem se, ako se vjerno ište, i opraštaju grijesi a dosljedno vraća se i tjelesno zdravlje. ... Ipak, treba znati i ovo, ako je naime onaj koji boluje u stanju javne pokore, neće moći steći lijek tog otajstva, ako nije prije, dobivši oproštenje, zaslužio pričest Tijela i Krvi Kristove. Ne može se onom kome su zabranjeni ostali sakramenti zbog nikakvog razloga dozvoliti da se koristi tim (sakramentom)“⁴⁶

U to se doba također proširio običaj da se više svećenika zove za pomazanje. Uglavnom se tražilo po tri, ali u nekim obrednicima stoji da ih treba sedam, kako bi ponavljali obred kroz sedam dana. Naplaćivanje bolesničkog pomazanja i velika povezanost ovog sakramenta sa sakramentom pokore dovela je do toga da se svećenike zvalo što kasnije, na samom smrtnom času.⁴⁷ Naime, ako bi se „prerano“ podijelilo bolesničko pomazanje, bolesnik bi mogao ponovno sagriješiti. On bi se, naravno, mogao ponovno ispovjediti, ali ne bi mogao kasnije ponovno primiti bolesničko pomazanje, čime bi „čišćenje“ od grijeha bilo „nesavršeno“. Iz

⁴⁴ Prema: Z. PAŽIN, *Liturgijska sakramentologija*, 193.

⁴⁵ Usp. Z. PAŽIN, *Liturgijska sakramentologija*, 194.

⁴⁶ DH, 620.

⁴⁷ A. MATELJAN, *Otajstvo supatnje*, 62.

toga se vidi da se u to vrijeme pomazanje podjeljivalo redovito pri koncu života, tako da se ne može govoriti o tome da se ovaj sakrament podjeljuje za ozdravljenje. Tako bolesničko pomazanje postaje „nadopuna“ sakramenta pokore – *consumativum poenitentiae*. Štoviše, smatralo se da da bi bilo najbolje, da se ovaj sakrament podijeli pred smrt, jer on, zajedno sa sakramentalnim odrješenjem, najsigurnije pripravlja bolesnika za drugi svijet. Ustroj obreda je uglavnom sljedeći: dolazak svećenika, škropljenje blagoslovljenom vodom, molitva koja uključuje Jakovljeve tekst, eventualna ispovijed bolesnika te litanije svih svetih. Slijede zatim različita pomazanja s pripadajućim molitvama te na koncu pričest.⁴⁸ U 12. stoljeću pomazanje se naziva i sakramentom *in articulo mortis* (na času smrti). Ne prima se samo nakon svih drugih sakramenata nego na koncu života pa je prema tome posljednji sakrament. Naziva se i *sacramentum exeuntium*, sakramentom onih koji *izlaze* iz života. Od tada se ovaj sakrament u puku sve više shvaća kao sakrament umirućih, iako su liturgijski tekstovi govorili o tome da je ovaj sakrament molitva Crkve za tjelesno i duhovno zdravlje.⁴⁹

3.2 Skolastička razrada⁵⁰

Petar Lombardijski bio je među prvima koji su ovaj sakrament nazivali „posljednje pomazanje“, odnosno sakramentom umirućih. Učinak ovog sakramenta je dvostruk: oproštenje grijeha i tjelesno olakšanje ili ozdravljanje koje, međutim dolazi samo onda ako bi to bilo na duhovno dobro bolesnika. Ovaj je skolastički teolog bio prvi koji je bolesničko pomazanje uvrstio među sedam sakramenata.

Albert Veliki naučava da je bolesničko pomazanje zapravo sakrament umirućih jer pripravlja za nebesku slavu uništavajući posljednje ostatke grijeha. Tjelesni učinak se polučuje samo ako bi to bilo za duhovno dobro bolesnika.

Bonaventura naučava da bolesničko pomazanje oprašta lake grijeha. Jer, veli on, ako Jakov kaže da pomazanje oprašta grijeha, koji bi to grijesi bili? Istočni grijeh i svi ostali opraštaju se krštenjem a teški grijesi učinjeni poslije krštenja opraštaju u sakramentu pomirenja, dok se

⁴⁸ Usp. Z. PAŽIN, *Liturgijska sakramentologija*, 194.

⁴⁹ Usp. A. MATELJAN, *Otajstvo supatnje*, 64.

⁵⁰ Za ovaj dio usp.: Z. PAŽIN, *Liturgijska sakramentologija*, 194-195.

laki grijesi opraštaju dobrim djelima. Međutim, kako je bolesnik slab i ne može više činiti dobra djela, sakrament bolesničkog pomazanja oprašta bolesniku lake grijeha i to u trenutku kada bolesnik nije sposoban više grijehiti. Bonaventura zaključuje da je to razlog zašto se ovaj sakrament treba podjeljivati samo umirućima.

Duns Skotide još dalje i tvrdi da je za potpunu učinkovitost ovog sakramenta potrebno da bolesnik više ne bude pri svijesti, tako da bude sigurno da više ne može sagriješiti. Prema tome, za *Duns Skota* ovaj sakrament ima isključivo duhovni učinak.

Toma Akvinski je umjereniji. On naučava da je ovaj sakrament ustanovljen za liječenje bolesti grijeha, tj. onu slabost duše uzrokovana bilo istočnim, bilo aktualnim grijehom. Prema tome, prvi je učinak ovog sakramenta pomoć u duhovnoj slabosti, a tjelesni učinak nastupa onda, da to bude na duhovnu korist. Ovaj se sakrament podjeljuje onima koji su u smrtnoj pogibelji, pri čemu on ne precizira koliko bolest mora biti teška. Ističemo njegov zaključak da se u slučaju ozdravljenja ovaj sakrament može ponoviti u novoj bolesti.

4. Bolesničko pomazanje na Tridentskom saboru i u Obredniku iz 1614.

4.1. Rasprava na saboru

Sabor nije imao nakanu iznijeti sustavnu nauku o ovom sakramentu, nego je samo definirao ono što su protestanti nijekali. Protestanti su, naime, tvrdili da posljednje pomazanje i nije sakrament, nego privremena karizma dana samo apostolima. Prema shvaćanju protestanata, kad bi bolesničko pomazanje doista bio sakrament ono bi uvijek polučivalo zdravlje, jer po sebi sakrament je uvijek učinkovit. Osim toga, prema mišljenju protestanata, Katolička crkva zapravo protuslovi Jakovu koji govori o bolesnicima, a ne o umirućima, zatim Jakov govori o svećenicima u množini, itd. Tridentski sabor 25. studenoga 1551. odgovara:

„Ovo sveto pomazanje bolesnih ustanovljeno je kao istinski i pravi sakrament Novog zavjeta od Krista, našeg Gospodina, u Marku spomenuto, a vjernicima je preporučeno i proglašeno po Jakovu, apostolu i bratu Gospodinovu.“⁵¹

Iz ove izjave vidljivo je sljedeće:

Naziv. Sabor upotrebljava oba naziva: *bolesničko i posljednje pomazanje.*

Ustanova. Ovaj je sakrament ustanovio Krist. To je kod Marka naznačeno, a po Jakovu proglašeno.

Smisao sakramenta. Ovaj sakrament je *consummativum*, što znači da on nadopunjuje ne samo sakrament pokore, nego i čitav život. Upravo pri koncu su života osobito su jake sve neprijateljske sile. Stoga je potrebna posebna pomoć – bolesničko pomazanje.

Materija je ulje koje posvećuje biskup.

⁵¹ DH 1695. Usp. KKC 1511.

Forma su riječi koje su tada bile u uporabi: „Ovim svetim pomazanjem i svojim preblagim milosrđem...“

Učinak (res sacramenti) je milost Duha Svetoga. Ona briše grijehe kao i njihove ostatke a dušu bolesnika jača, tako da se lakše može oduprijeti đavolskim napastima, Osim toga moguće je i tjelesno ozdravljenje ako je to na duhovno dobro.

Službenici su svećenici i biskupi, odnosno, zaređeni službenici. Ovo se naglašavalo zbog protestanata. Danas se raspravlja koliko ova izjava *de fide* obvezuje i današnju Crkvu.

Subjekt. Tko može primiti ovaj sakrament? O tome se puno raspravljalo. U *nacrtu* saborske izjave stajalo je kako slijedi. Ono dijelovi teksta koji konačno nisu bili prihvaćeni pisani su **podebljano:**

„Izjavljuje se da se (u Jakovljevu tekstu) ovo pomazanje **ne** može učiniti niti bolesnicima, **niti svim bolesnicima, kako nas uči tradicija Crkve, nego samo** onima kojih je stanje tako opasno, da izgleda da su stigli do konca svoga života. **Eto zašto** se ovaj sakrament zove, **posve ispravno, posljednje pomazanje** i sakramentom onih koji odlaze, **jer je ovo pomazanje ustanovljeno za one koji su na samrti, koji se bore sa smrću i za one koji spasonosno putuju prema Gospodinu.**“⁵²

Konačni usvojeni tekst: „Također se izjavljuje da se ovo pomazanje primjenjuje na bolesnicima, a osobito na onima kojih je stanje toliko opasno da izgleda da su dospjeli do konca svoga života: odatle dolazi njegov naziv: „sakrament onih koji odlaze“.“⁵³

Na ovom je saboru ovaj sakrament opet postao sakramentom bolesnika, a ne samo umirućih. Kasnija praksa Crkve nije baš slijedila ovu liniju – ostalo je ime „posljednje pomazanje“, a tako se prema tom sakramentu u praksi ponajčešće i odnosila. Ovaj je sakrament zapravo

⁵² Hrvatski tekst prema: *Liturgijska sakramentologija*, 196. Usp. također: C. ORTEMANN, *Il sacramento degli infermi. Storia e significato*, LDC Torino-Leumann, 1971., 52; A. THEINER (prir.), *Acta genuina s. oec. conc. Tridentini*, I., Zagreb, 1884., 590-591.

⁵³ DH, 1698.

posljednji u čisto kronološkom smislu. Naime, vjernik bude pomazan na krštenju i na potvrdi, k tome svećenik i biskup na ređenju, eventualno kralj kod krunjenja, a bolesničko bi pomazanje jednostavno bilo posljednje u nizu tih pomazanja, a ne nužno ono posljednje što se čovjeku u životu događa.⁵⁴

4.2. Red bolesničkog pomazanja u Obredniku iz 1614.⁵⁵

Obred nosi naslov *Sakrament posljednjeg pomazanja*.⁵⁶Uvodne napomene ističu da je ovaj sakrament spasonosan duši i tijelu te da bi ga bolesnik trebao primiti dok je pri svijesti.⁵⁷ Djelitelj je svećenik. U istoj se bolesti ovaj sakrament ne može ponoviti, osim ako bolesnik ozdravi pa se opet razboli. Ako bolesnik umre, ne pomazuje se, jer su sakramenti podjeljuju samo živima. Obred je kako slijedi. Nakon pozdrava svećenik poškropi bolesnika i sobu blagoslovljenom vodom. Slijedi ispovijed, ako je potrebna. Nakon dviju otkletvenih molitava svećenik pozove nazočne da se pomole za bolesnika. On može, ako je zgodno, izmoliti sedam pokorničkih psalama. Slijedi još jedna molitva i pomazanje očiju, ušiju, nosnica, usta (na stisnute usne), ruku i nogu. Zanimljivo je da se određuje da se pomazanje nogu može se ispustiti iz svakog „pametnog razloga“. Formula pomazanja je slijedeća:

„Ovim svetim pomazanjem i svojim preblagim milosrđem oprostio ti Gospodin, što god si sagriješio gledanjem (slušanjem, mirisanjem, kušanjem, govorom, doticanjem, hodom).“

⁵⁴ Z. PAŽIN, *Liturgijska sakramentologija*, 196.

⁵⁵Usp. prvo izdanje izdano fototipski: *Rituale Romanum. Editio princeps (1614). Edizione anastatica. Introduzione e Appendice a cura di Manlio Sodi – Juan Javier Flores Arcas*, Città del Vaticano, 2004.

⁵⁶ Usp. zadnje prijesaborsko izdanje: *Rituale Romanum Pauli V Pontifici Maximi jussu editum, aliorumque pontificum cura recognitum atque auctoritate Ssmi D. N. Pii Papae XI ad normam Codicis juris canonici accomodatum*. Editio prima juxta typicam, sumptibus et typis Friderici Pustet S. Sedis Apostolicae et Rituum congreg. typographi, Ratisbonae, 1925. Hrvatski je prijevod iz 1929. i njega ovdje navodimo: *Rimski obrednik izdan po naredbi pape Pavla V. i pregledan brižljivošću drugih papa a oblašču svetoga G. N. pape Pija IX., udešen prema Zakoniku kanonskoga prava*, po tipskom izdanju rimskom, Zagreb, 1929. (= RO 1929), 100-108. Naglašavamo da je Red posljednjeg pomazanja iz ovog obreda identičan redu bolesničkog pomazanja prema prvom izdanju Obrednika iz 1614. Obrednik donosi i *Obred pričesti bolesnika*, 94-100; *Sedampokorničkihpsalams litanijama svih svetih*, 109-122; *Pohađanje bolesnika i skrb za njih*, 123-135; *Kako treba pomagati umiruće*, 136-137; *Obred apostolskog blagoslova s potpunim oprostom u smrtnom času*, 137-149; te *Kako se preporučuje duša*, 140-162.

⁵⁷ Za ovaj red usp. D. KNIEWALD, *Liturgika*, Zagreb, 1937., 307-310.

Ista se formula govori kod svakog pojedinog mazanja s time da se ubaci odgovarajuća riječ (govor, slušanje, itd.) Slijedi molitveni dijalog koji se redovito susreće u starim obredima („I ne uvedi nas u napast. O. Nego izbavi nas od zla“, itd.). Nakon toga slijede tri molitve u kojima se moli za zdravlje *tijela i duše*.⁵⁸

U vremenu poslije Tridentskog sabora ponavljao se nauk Sabora i pobliže razjašnjavalo pojedinosti sakramenta: nužnost blagoslova ulja za valjanost sakramenta, broj mazanja, mogućnost ponavljanja. Tumačilo se iznačenje „ostatoka grijeha“ kao i pojedinih učinaka sakramenta. Tek u drugoj polovici 20. st. počinju katolički autori šire i dublje istraživanje o naravi i bolesničkog pomazanja, utemeljenog na zahtjevima pastoralne prakse s jedne strane te na osnovu rezultata biblijsko-liturgijskih istraživanja. Tako npr. Adolf Knauber u svom djelu *Pastoralna teologija* traži redefiniranje uvjeta i pretpostavki zbog kojih je od srednjeg vijeka nadalje ovaj sakrament u zapadnoj Crkvi opterećen uskim pravnim propisima. On smatra da restriktivne odredbe o smrtno opasnosti, neponovljivosti, te o isključivanju bolesne djece valja drugačije urediti. Autor traži novi pristup sakramentu na temelju promijenjenih prilika s obzirom na bolest te novu duhovnost na temelju nove ekleziologije i sakramentologije. Pastoral ovog sakramenta nije je došao jer se kao „posljednje pomazanje“ suviše vezivao uz umiruće, pa ukućani bolesnika ne zovu svećenika, da bolesnik ne bi pomislio da umire. Pastoralna praksa pokazuje da se ovaj mentalitet ipak pomalo mijenja.⁵⁹

⁵⁸ Usp. Z. PAŽIN, *Liturgijska sakramentologija*, 196-197.

⁵⁹ Usp. V. ZAGORAC, *Kristova otajstva*, Zagreb, 1998., 196.

5. Bolesničko pomazanje na Drugog vatikanskog sabora i u važećem Redu

5.1. Drugi vatikanski sabor o bolesničkom pomazanju

O sakramentu bolesničkog pomazanja govore više dokumenata Drugog vatikanskog sabora (LG 8; 11; 28; 46; OE 27; AA 8; 16; PO 5; 6; AD 12; 38; GS 1).⁶⁰Ovdje ističemo liturgijsku konstituciju *Sacrosanctum concilium* (= SC) 73-75:

„Posljednje pomazanje' koje se još, i to bolje, može zvati 'bolesničko pomazanje' nije sakrament samo za one koji se nalaze u skrajnjoj životnoj pogibelji. Sigurno je već prikladno vrijeme za njegovo primanje netom se vjernik zbog bolesti i starosti nalaze na početku smrtne pogibelji. Uz odijeljene obrede bolesničkog pomazanja i popudbine neka se sastavi „povezani obred“ prema kojemu će se bolesniku podijeliti pomazanje poslije ispovijedi, a prije primanja popudbine. Broj mazanja neka se upriliči okolnostima, a molitve kod obreda pomazanja bolesnika neka se tako izmijene da odgovaraju raznim stanjima bolesnika kad primaju taj sakrament.“

Iako spominje dotadašnji naziv *posljednje pomazanje*, Sabor ipak radije govori o *bolesničkom pomazanju*, jer bi izraz *posljednje pomazanje* mogao dovesti na pomisao da bi ovo bio sakrament umirućih. Jasno se govori o tome, da se ovaj sakrament podjeljuje onima koji boluju od teže bolesti, odnosno od one koja bi značila *početak smrtne pogibelji*. Nadalje Sabor određuje da se priredi „povezani obred“ ispovijedi i pomazanje i pričesti. Ne inzistira se više na pomazanju pet osjetila. Konačno, određuje se da se uvede nova formula, jer je dotadašnja naglašavala samo duhovni učinak. Napominje se, konačno, da je potrebno donijeti više molitava, ovisno o stanju bolesnika. Sve ove odredbe novi je Red pomazanja i skrbi za bolesnike uzeo u obzir i usto je, kao što je slučaj u cjelokupnoj obnovljenoj liturgiji, u red pomazanja uvrstio i obilnu službu riječi.

⁶⁰Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 72008.

5.2. Značajke sakramenta bolesničkog pomazanja prema važećem Redu

5.2.1. Primatelj

U obnovljenom redu⁶¹ pomazanja liturgijska se obnova Drugog vatikanskog sabora vraća izvorima. Evo temeljnog nauka:

„Sakrament bolesničkog pomazanja podjeljuje se onima koji su opasno bolesni, tako da se mažu na čelu i rukama maslinovim uljem ili, prema potrebi, drugim biljnim uljem, propisno blagoslovljenim, izgovarajući samo jedanput ove riječi: 'Po ovom svetom pomazanju i po svome preblagom milosrđu neka te Gospodin milošću duha Svetoga pomogne; neka te oslobođena od grijeha spasi i milostivo podigne.'“⁶²

Glede onih kojima je namijenjen, važeći Red ističe da se sakrament bolesničkog pomazanja podjeljuje onima koji su opasno bolesni, tako da se mažu na čelu i rukama maslinovim uljem ili, prema potrebi, drugim biljnim uljem, propisno blagoslovljenim, izgovarajući samo jedanput uz spomenutu formulu. Sabor je naglasio da ovaj sakrament „nije sakrament samo za one koji se nalaze u krajnjoj životnoj pogibelji. Sigurno je već prikladno vrijeme za njegovo primanje netom se vjernik zbog bolesti ili starosti nalazi na početku smrtne pogibelji“.⁶³ Štoviše, ovaj se sakrament može podijeliti i djeci, ukoliko mogu razabrati da im ovaj sakrament može biti okrepom.⁶⁴ Osim toga, bolesničko se pomazanje može ponoviti, ako nakon primljenog pomazanja bolesnik ozdravi pa ponovno teško oboli, ili ako se u istoj bolesti zdravstveno stanje bitno pogorša. Usto se ovaj sakrament može primiti prije kirurškog zahvata, kao i u starijih osoba kod kojih nastupa sve veća nemoć.⁶⁵ Konačno, pomazanje se može podijeliti i onima koji su izgubili svijest ili uporabu razuma, ako se predmnijeva da bi

⁶¹ *Rimski obrednik, obnovljen prema odluci svetoga općega sabora Drugoga vatikanskog, proglašen vlašću pape Pavla VI., Red bolesničkog pomazanja i skrbi za bolesne*, KS, Zagreb, 2009., (= RBP). Usp. tipsko izdanje: *Ordo unctionis infirmorum eorumque pastoralis curae*, Editio typica. Typis Polyglottis Vaticanis, 1972.

⁶² PAVAO VI., Apostolska konstitucija o sakramentu bolesničkog pomazanja „Sacramentum unctionem infirmorum“, u: RBP, 12.

⁶³ SC 73; usp. RBP 8-14. ZKP kan. 847, § 1; KKC, 1514.

⁶⁴ Usp. RBP, 12.

⁶⁵ Usp. KKC, 1515.

ga kao vjernici zatražili da su pri svijesti.⁶⁶ Služitelji ovoga sakramenta su, prema drevnoj predaji Crkve, isključivo biskupi i svećenici.⁶⁷

5.2.2. Učinci ovog sakramenta

Sažetak nauka o milosnim učincima ovoga sakramenta nalazimo u Katekizmu Katoličke Crkve:

„Milosni učinci ovog sakramenta su poseban dar Duha Svetoga: potpora, mir i ohrabrenje u bolesti te, po apostolovoj riječi 'ako je sagriješio, oprostit će mu se'. Nadalje, bolesnik se ovim sakramentom sjedinjuje s mukom Kristovom. Krist nas je spasio svojim trpljenjem i svojom proslavom. Po svojoj bolesti bolesnik se, snagom ovog sakramenta, s Kristom sjedinjuje te postaje dionikom djela otkupljenja i dionikom Kristove proslave. Daljnji učinak ovog sakramenta je i milost crkvenog zajedništva. U svome trpljenju oni nisu sami. Sjedinjeni su s Kristom a po njemu s cijelom Crkvom. Konačno, za umiruće je ovaj sakrament priprava za posljednji prijelaz.“⁶⁸

Učinci su, dakle, dar Duha Svetoga: potpora, mir i ohrabrenje, ali i oprostjenje grijeha. Osobito je važno istaknuti nauku, da se bolesnik po svojem trpljenju sjedinjuje s Kristovom mukom, te tako postaje dionikom Kristova otkupiteljskog djela. Konačno, u svojim nevoljama bolesnici su sjedinjeni s Kristom, ali i s cijelom Crkvom.

5.3. Važeći red bolesničkog pomazanja i skrbi za bolesne

Temeljne odrednice za slavljenje ovoga sakramenta nalazimo sažete u Katekizmu Katoličke crkve:

⁶⁶ Usp. RBP 14.

⁶⁷ Usp. Z. PAŽIN, *Liturgijska sakramentologija*, 198.

⁶⁸ KKC, br. 1523.

„Bolesnička je pomast, kao i svi sakramenti, liturgijsko i zajedničarsko slavlje, bilo da biva u obitelji, bolnici ili crkvi, bilo samo za jednog bolesnika, ili za skupinu nemoćnika. Veoma je prikladno da se slavi unutar euharistije kao spomen-čina Gospodnjeg Vazma. Ako to okolnosti savjetuju, slavlju ovog sakramenta može prethoditi sakrament pokore, a za njim uslijediti euharistija. Kao sakrament Kristova Vazma, euharistija bi trebala uvijek biti posljednji sakrament na zemaljskom putovanju, ‘popudbina’ za ‘prelazak’ u vječni život.“⁶⁹

Redosljed je, dakle, slijedeći: sakrament pomirenja, bolesničko pomazanje, euharistija. Međutim, ako je smrtna opasnost, onda popudbina ima prednost pred pomazanjem. Ukoliko je slavlje u sklopu mise (što je hvalevrijedno), struktura je identična kao i u drugih sakramentalnih slavlja koje se slave pod misom (npr. sakrament potvrde): uvodni obredi, pokajnički čin i služba riječi. Molbenica i pomazanje slijedi nakon homilije, a zaključak kao na misi. Redu prethodi Apostolska konstitucija Pavla VI. koja se pokazala potrebno radi nekih važnijih promjena obzirom na dotadašnji red.⁷⁰

5.3.1. Novina sadašnjeg obreda

Apostolska konstitucija mijenja materiju i formu kao i uredbu o ponovljivosti ovog sakramenta.

FORMULA: „Po ovom svetom pomazanju i po svome preblagom milosrđu neka te Gospodin milošću duha Svetoga pomogne; neka te oslobođena (oslobođenu) od grijeha spasi i milostivo podigne.“⁷¹

- Tjelesni je učinak vidljiv iz riječi: *pomogne, spasi, pridigne*, a duhovni iz riječi *slobodna od grijeha*.

⁶⁹KKC, 1517.

⁷⁰ Usp. PAVAO VI., Apostolska konstitucija o sakramentu bolesničkog pomazanja „Sacramentum unctionem infirmorum“, u: RBP, 12.

⁷¹ RBP, 76.

- Više se ne insistira na maslinovu ulju. Može se uzeti i neko drugo biljno ulje. Pomazuje se načelno po čelu i rukama.
- Sakrament se može ponoviti ne samo ako bolesnik ozdravi i ponovno se razboli, nego i onda kada se u istoj bolesti stanje pogorša.
- Prethodne napomene govore o smislu bolesti, zatim daje odredbe o samom sakramentu pomazanja (tko je djelitelj, a tko primatelj) te donosi uvjete o tome što se traži za pomazanje. Napomene donose odredbe o popudbini te o susljednom redu pokore, pomazanja i popudbine. Na koncu se daju pastoralne smjernice o pastoralu bolesnih, te o različitim mogućnostima prilagođivanja.

5.3.2. Red bolesničkog pomazanja.

Prethodne napomene ističu, da pohod bolesnika donosi utjehu u Gospodinu ali i bratsku pomoć. A župnici i oni koji skrbe o bolesnima trebaju bolesnike i ostale vjernike poučavati o smislu bolesti u otajstvu supatnje s Kristom i sudjelovanju u otajstvu spasenja upravo po prihvaćanju bolesti i nemoći s Kristom. U tome smislu trebaju onda bolesnike poticati na primanje sakramenata pomirenja, pomazanja i euharistije, a u pravom trenutku i o primanju popudbine. U svemu tome bolesnicima se jamči molitva i solidarnost Crkve. U tome smislu za bolesnika je svećenik posjetilac posebne vrste i od njega bolesnik očekuje ovo o čemu je bilo govora.⁷²

Evo kako je ustrojen red bolesničkog pomazanja u važećem Obredniku.

- *Pozdrav.* Na početku svećenik pozdravlja sve nazočne i pritome se služi jednim od četiri ponuđena obrasca, no može se koristiti i vlastitim riječima.⁷³ Obrednik daje mogućnost prilagodbe: „Neka se djelitelj, imajući pred očima okolnosti i druge potrebe kao i želje bolesnika i drugih vjernika, rado posluži raznim mogućnostima što mu ih obrednik predlaže”.⁷⁴

⁷² Usp. V. ZAGORAC, *Kristova otajstva*, 200.

⁷³ Usp. A. ADAM, *Uvod u katoličku liturgiju*, Zadar, 1996., 204.

⁷⁴ Usp. RBP, 40.

- *Škropljenje blagoslovljenom vodom kao spomen krštenja.* Nakon pozdrava svećenik poškropi bolesnika i sobu. Škropljenje blagoslovljenom vodom znak je krštenja, odnosno eshatološke nade koja je temelj naše vjere. Na krštenje podsjeća i molitva koja prati samo škropljenje.⁷⁵
- *Uvodni poticaj utemeljen na Jakovljevom tekstu.* Umjesto njega može se izmoliti neka prikladna molitva.
- *Sakrament pomirenja ili pokajnički čin.* Ukoliko je potrebno, bolesnik pristupa sakramentu pomirenja. Međutim, ako to nije slučaj, zato što se bolesnik nedavno ispovijedao ili zato što se nije kadar ispovijedati, onda se uzima pokajnički čin, slično kao u misi, nakon čega slijedi svećenikova molitva odrješenja.⁷⁶
- *Služba riječi.* Prethodni Obrednik nije imao predviđena čitanja, dok je u ovom Obredniku služba riječi obvezatna. Osim evanđeoskog odlomka o satniku koji je molio za svoga slugu (Mt 8,5-10), Obrednik nudi još 30 čitanja iz Starog i Novog zavjeta te 25 evanđeoskih odlomaka, pri čemu su neki odlomci naznačeni kao prikladni za umiruće. Ovime Obrednik daje odgovor na traženje Drugog vatikanskog sabora da se u svakom bogoslužju bude zastupljeno obilnije i raznovrsnije čitanje Svetog pisma.
- *Molbenica.* Odgovara molitvi o kojoj govori Jakov. Molbenica predstavlja uzorak koji se prema potrebi može modificirati. Može se moliti i poslije pomazanja. Ona se u prvom redu odnosi na bolesnike, ali i na one koji skrbe za bolesnike.
- *Polaganje ruku.* Polaganje ruku svećenik čini u tišini. Ova gesta označuje izljev snage, moći, milosti, Duha, pomoći, praštanja, iscjeljenja. Psihološka znakovitost polaganja ruku je neposredan izraz zajedničke pripadnosti, prihvaćenosti i zaštićenosti.⁷⁷
- *Eventualni blagoslov ulja ili zahvala nad već blagoslovljenim uljem.* Ukoliko ulje nije blagoslovljeno, svećenik ga posvećuje istom formulom kojom to čini i biskup na Veliki četvrti. Ukoliko je, međutim, ulje već blagoslovljeno, moli se trostruka zahvalna molitva nad uljem, a nakon svakog dijela se odgovara: „Blagoslovljen budi Bog“. Međutim dok blagoslov vode za krštenje po sebi nije bitan za valjanost, blagoslov (posveta) ulja za bolesničko pomazanje cijela tradicija traži za valjanost.⁷⁸

⁷⁵ Usp. A. ADAM, *Uvod u katoličku liturgiju*, 205.

⁷⁶ Usp. *Isto*.

⁷⁷ Usp. *Isto*.

⁷⁸ Usp. V. ZAGORAC, *Kristova otajstva*, 201.

- *Pomazanje.* Pomazanje se čini po čelu i rukama. Po sebi se, ako to odgovara mentalitetu i predaji pojedinih naroda, može povećati broj mazanja ili pomazivati na drugim dijelovima tijela.⁷⁹ U slučaju nužde dovoljno je pomazanje samo po čelu, ili na nekom drugom zgodnom mjestu, ako čelo nije dostupno (npr. omotano je zavojima). Dok maže čelo i ruke svećenik izgovara formu pomazanja u dva dijela: „Ovim svetim pomazanjem i svojim preblagim milosrđem neka te Gospodin milošću Duha Svetoga pomogne.“ Odgovor: „Amen.“ Drugi dio: „Neka te oslobođena od grijeha spasi i milostivo pridigne.“ Odgovor je: „Amen.“ Zapažamo da se u ovoj formuli ističe djelovanje Duha Svetoga, kao što je to slučaj i u molitvi blagoslova bolesničkog ulja. Duh se, posebno u istočnoj teologiji, pojavljuje kao „prst Božji“, koji izvršuje Kristova djela, te je djelatni uzrok svih djela spasenja. Učinci naznačeni u formi sakramenta odgovaraju onome što stoji u Jakovljevoj poslanici: izbavljenje, spasenje i pridignuće, a u određenom slučaju i otpuštenje grijeha. Time je prevladano jednostrano isticanje opraštanja grijeha u prethodnoj formi, gdje se govorilo: „Ovim svetim pomazanjem i svojim preblagim milosrđem oprostio ti Gospodin što god si sagriješio gledanjem, slušanjem...“ itd. Dvostruki *Amen* ističe da i bolesnik i nazočni sudjeluju u toj „molitvi vjere“, odnosno da se slavljenje ovoga sakramenta tiče cijeloga naroda Božjeg.
- *Molitva.* Molitva koja slijedi neposredno nakon pomazanja ne pripada zaključnim obredima. Ona sažimlje još jednom molitvene nakane za tjelesno-duhovno pridignućem, odnosno za ozdravljenjem tijela i duha snagom Duha Svetoga i time naglašava bitnu značajku ovog sakramenta. S obzirom na različita stanja bolesnika i njegove bolesti, Obrednik daje na izbor više molitava: za stariju osobu, za onoga tko je u velikoj pogibelji, za onoga kome se daje i pomast i popudbina, za vjernika u smrtnoj borbi itd.⁸⁰
- *Oče naš i blagoslov.* Zaključni obredi "redovnog obreda" sastoje se iz molitve Gospodnje i šestočlanoga blagoslovnoga zaziva.⁸¹

Po sebi se ovaj sakrament može slaviti na različite načine:

- Koncelebracija pomazanja za vrijeme euharistijske koncelebracije.
- Koncelebracija pomazanja za vrijeme euharistijskog slavlja.
- Koncelebracija pomazanja izvan mise.

⁷⁹ Usp. RBP, 24.

⁸⁰ Usp. RBP, 243-246.

⁸¹ Usp. A. ADAM, *Uvod u katoličku liturgiju*, 207.

- Slavlje pomazanja za samo jednog bolesnika.

Zaključimo. Naglašava se središnje mjesto Kristovog vazmenog otajstva: kao što su Kristova ozdravljenja bila znak otkupljenja koje je on ostvario u svom Vazmu, tako i danas ovaj sakrament ostvaruje vazmeno otajstvo muke, smrti i uskrsnuća Kristova. U molitvama blagoslova ulja naglašena je uloga Duha Svetoga. Nadalje, važeći je red pozitivno sumjeren: za život, a ne za smrt. Naglašena je također zajedničarski vid: u obredu trebaju sudjelovati ukućani, ali se također pretpostavlja da se može slaviti u sklopu mise, u zajednici vjernika, štoviše u koncelebraciji više svećenika i više bolesnika.⁸² Ističe se zajedničarski značaj obreda pomazanja. Crkva se brine za bolesnike, a sam je bolesnik znak Crkvi koja sudjeluje u patnjama Kristovim, da bi ona imala udjela i u njegovoj proslavi. Nadalje, ljudski gledano, novi red uzima u obzir stanje bolesnika u njegovoj bolesti. Zato novo red nudi različite molitve, već prema okolnostima. Obrednik uzima u obzir da bolest ponajčešće zahvaća i duh i tijelo. Upravo se tu ostvaruje djelotvornost pomazanja. Svećenik zgodno ustrojen tako da svećenik može puno toga prilagoditi.⁸³

5.3.3. Pastoralne napomene

U Prethodnim napomenama ovaj red naglašava da je potrebno kršćanski puk odgajati da razumiju i smisao i važnost ovog sakramenta. To je jedan od razloga zašto se naglašava važnost zajedničkog slavljenja ovog sakramenta. Valjat zapaziti i slijedeće. Dok danas neki vjernici pretjeruju držeći da je bolesničko pomazanje samo za umiruće, neki drugi (uključujući i svećenike) pretjeruju tako da na spektakularan način podjeljuju ovaj sakrament i onima kojima on nije namijenjen i time – između ostaloga – krše jasne odredbe ovoga Reda.

5.3.4. Pričest bolesnika

U 2. st. u Justina nalazimo lijep primjer brige za one koji nisu mogli sudjelovati na nedjeljnoj euharistiji: „*Od euharistijske se hrane svakome dijeli i svatko prima, a nenazočnima se šalje*

⁸²Usp. V. ZAGORAC, *Kristova otajstva*, 204-205.

⁸³ Usp. Z. PAŽIN, *Liturgijska sakramentologija*, 200.

po đakonima".⁸⁴ Svi bi, dakle, trebali uzimati udjela u euharistijskoj gozbi. Zbog toga bi đakoni odnijeli pričest onima koji nisu mogli doći. I danas zasigurno ima starijih ljudi koji bi rado došli na misu, ali ne mogu zbog bolesti ili slabosti. Prema tome, đakoni i izvanredni djelatnici pričesti bi mogli donositi pričest onima koji bi, da nisu nemoćni ili bolesni, došli na misu. Pri tome valja paziti da, radi dostojanstva sakramenta, pričest ne bismo nametali onima koji nisu raspoloženi.

5.3.5. Popudbina

Popudbina je pričest koja se daje umirućima. Pri tome Crkva ima na umu Kristove riječi: „*Tko blaguje moje tijelo i pije moju krv, ima život vječni; i ja ću ga uskrisiti u posljednji dan*” (Iv 6,54). Po sebi bi bilo idealno da se popudbina primi pod misom tako da se bolesnik može pričestiti pod obje prilike. Štoviše, Crkva određuje da su popudbinu dužni primiti svi vjernici kojima je to moguće.⁸⁵ Naime, kao što krst, potvrda i euharistija čine sakramente inicijacije, to jest sakramente potpunog uvođenja u Kristova otajstva, tako pokora, pomazanje i euharistija kao popudbina na koncu života pripravlja vjernika za vječnu domovinu.⁸⁶

5.3.6. Susljedni obred pokore, pomazanja i popudbine

Red bolesničkog pomazanja donosi i susljedni obred pokore, pomazanja i popudbine. Ako prijete smrtni čas, onda se prvo treba podijeliti sakrament pomirenja (ili samo općenita ispovijed), zatim popudbina te onda, bude li vremena, i bolesničko pomazanje. Ne mogne li se bolesnik pričestiti, onda se nakon pomirenja treba podijeliti bolesničko pomazanje.⁸⁷ Ako bolesnik nije primio svetu potvrdu, može je u smrtnoj opasnosti podijeliti svaki svećenik.⁸⁸ Red bolesničkog pomazanja nadalje izričito veli da se pomazanje ne dijeli onima koji su umrli.

⁸⁴ *Prva apologija*, 67, u: Časoslov, 2, Zagreb 1984., 510.

⁸⁵ Usp. RBP, 26.

⁸⁶ Usp. KKC, 1525

⁸⁷ Usp. RBP, 30

⁸⁸ Usp. RBP, 31.

Zaključak

U ovom smo radu vidjeli kako je od početka ljudske civilizacije bilo otvoreno pitanje bolesti i patnje. Iako je u Starom zavjetu prisutna ideja da bi bolest i pratnja bila posljedica grijeha, ipak se uviđalo, da u određenim slučajevima i pravednik trpi. Novi zavjet ne vidi uzročno-posljedičnu vezu patnje i grešnosti. Čovjeku nikad ne može biti dokraja jasno zašto Bog dopušta nevolje i patnje i zašto pravednik trpi. Rješenje se vidi u vazmenom otajstvu Isusa Krista. On je po svojoj patnji dospio do slave uskrsnuća. Zbog toga vjernici dopunjuju „što nedostaje mukama Kristovim“ (Kol 1,24).

Od samih početaka Crkva je skrblila za bolesnike duhovnom utjehom, o čemu svjedoči Jakovljeva poslanica. Prvih sedam stoljeća u bogoslužju Crkve bilo je važno da biskup blagoslivlje ulje za bolesnike, dok bi to ulje primjenjivali bilo zaređeni službenici, bilo ukućani bolesnika, pa i sâm bolesnik. Od 8. st. javljaju se prvi obredi bolesničkog pomazanja, pri čemu se ističe uloga djelatnika – zaređenoga službenika, a pomazanje se sve više odgađa, tako da malo po malo bolesničko pomazanje postaje sakramentom umirućih. Tridentski sabor nije zauzeo takav stav, ali je u praksi sâm naziv *posljednje pomazanje* davalo dojam da je to sakrament umirućih.

Drugi vatikanski sabor i *Red bolesničkog pomazanja i briga za bolesne* od 1972. (prvi hrvatski prijevod je od 1973.) jasno govori o *bolesničkom* pomazanju koje nije samo za umiruće. Ono se može ponoviti ne samo ako bolesnik ozdravi pa se ponovno razboli, nego se može ponoviti i onda ako se u istoj bolesti bolesnikovo stanje bitno pogorša. K tome, ono se može podjeljivati i djeci, ako razumiju da im može biti od pomoći. Osim reda pomazanja, važeći obred u uvodnim napomenama tumači kršćansko shvaćanje bolesti, i značenje samog sakramenta te daje korisne upute za skrb o bolesnima. K tome donosi i susljedni obred ispovijedi i pomazanja, obred popudbine te obred pričesti bolesnika.

Zahvaljujući ovakvom pristupu, vjernici sve više doživljavaju ovaj sakrament sakramentom bolesničkog pomazanja, a ne *posljednjim pomazanjem* koje bi bilo namijenjeno samo umirućima.

Bibliografija:

Vrela:

- DENZINGER, H. –HÜNERMAN, P. (ur.), *Zbirka sažetaka vjerovanja, definicija i izjava o vjeri i čudoređu*, Đakovo, 2002. (= DH).
- DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, ⁷2008.
- FUNK, F. X., *Didascalia et Constitutiones Apostolorum, I*, Poglavlje VIII, broj 29, Paderborn, 1905, str. 533.
- IPPOLITO DI ROMA, *La tradizione apostolica. Introduzione, traduzione e note a cura di Rachele Tateo*, Edizioni Paoline, Roma, 1979.
- Katekizam Katoličke Crkve*, Zagreb, 1994 (= KKC)
- LODI, E., *Enchiridion euchologicum fontium liturgicorum*, Edizioni liturgiche, Roma, 1979.
- MARTENE, E., *De antiquis Ecclesiae Ritibus*, 1. I., c. VII, a. I Antiaripiae 1736.
- MOHLBERG, L. C. (prir.), *Liber sacramentorum Romanae Aeclesiae ordinis anni circuli (Sacramentarium Gelasianum)*, Casa editrice Herder - Roma, 1981.
- Ordo unctionis infirmorum eorumque pastoralis curae*, Editio typica. Typis Polyglottis Vaticanis, 1972.
- PAVAO VI., Apostolska konstitucija o sakramentu bolesničkog pomazanja „Sacramentum unctionem infirmorum“, u: RBP, 12.
- Rimski obrednik izdan po naredbi pape Pavla V. i pregledan brižljivošću drugih papa a oblašću svetoga G. N. pape Pija IX., udešen prema Zakoniku kanonskoga prava, po tipskom izdanju rimskom*, Zagreb, 1929. (= RO 1929)
- Rimski obrednik, obnovljen prema odluci svetoga općega sabora Drugoga vatikanskog, proglašen vlašću pape Pavla VI., Red bolesničkog pomazanja i skrbi za bolesne*, KS, Zagreb, 2009., (= RBP).
- Rituale Romanum Pauli V Pontifici Maximi jussu editum, aliorumque pontificium cura recognitum atque auctoritate Ssmi D. N. Pii Papae XI ad normam Codicis juris canonici accomodatum*. Editio prima juxta typicam, sumptibus et typis Friderici Pustet S. Sedis Apostolicae et Rituum congreg. typographi, Ratisbonae, 1925.
- Rituale Romanum. Editio princeps (1614). Edizione anastatica*. Introduzione e Appendice a cura di Manlio Sodi – Juan Javier Flores Arcas, Città del Vaticano, 2004.

THEINER, A. (prir.), *Acta genuina s. oec. conc. Tridentini*, I., Zagreb, 1884.

Knjige:

ADAM, A., *Uvod u katoličku liturgiju*, Zadar, 1996.

KARALIĆ, I., *Sveti sakramenti: Susret s Isusom Kristom u sakramentima Crkve*, Zagreb, 2014.

KNIEWALD, D., *Liturgika*, Zagreb, 1937.

MATELJAN, A., *Otajstvo supatnje: Sakrament bolesničko pomazanja*, Crkva u svijetu, Split, 2002.

ORTEMANN, C., *Il sacramento degli infermi. Storia e significato*, LDC Torino-Leumann, 1971.

PAŽIN, Z., *Liturgijska sakramentologija*, Đakovo 2018.

Rječnici:

GRABNER-HAIDER, A. (prir.), *Praktični biblijski leksikon*, KS, Zagreb, 1997.

GUILLET, J. – GRELOT, P., *Bolest/Ozdravljenje* u: X. LÉON-DUFOUR (prir.), *Rječnik biblijske teologije*, KS, Zagreb 1988., 101-107.

BONARD, P.-E. – GRELOT, P., *Mesija*, u: X. LÉON-DUFOUR (prir.), *Rječnik biblijske teologije*, KS, Zagreb, 1988., 530-535.

DE LA POTERIE, I., *Pomazanje*, u: X. LÉON-DUFOUR (prir.), *Rječnik biblijske teologije*, KS, Zagreb, 1988., 896-901.

Članci:

PAŽIN, Z. – SENJAN, D., *Pomazanje u bogoslužju. Obredi blagoslova ulja i pomazanja sv. uljenu rimskoj liturgiji*, u: *Crkva u svijetu*, 48 (2013), br. 3, 279-301.

SCICOLONE, I., *Unzione degli infermi*, u: A. J. CHUPUNGCO (prir.) *Anamnesis* 3/1, Marietti, Genova, 1986., str. 205-242.